

УДК 004.02:021.62(477-25):63:001+ 338.3(47)«60/70»

КАПРАЛЮК Оксана,
кандидат сільськогосподарських наук,
завідувачка відділу науково-методичної
роботи та реферування Національної наукової
сільськогосподарської бібліотеки НААН
(м. Київ, Україна)
oksanakapr@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2034-8958>

**ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО РЕСУРСУ НАЦІОНАЛЬНОЇ
НАУКОВОЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ НААН
УПРОДОВЖ 60-х – ПОЧАТКУ 70-х рр. XX ст. У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ
АГРАРНОЇ НАУКИ ТА ВИРОБНИЦТВА УРСР**

У статті досліджено інформаційно-бібліографічну діяльність, яка здійснювалася в Національній науковій сільськогосподарській бібліотеці НААН впродовж 60-х – початку 70-х рр. XX ст. у контексті розвитку аграрної науки та виробництва УРСР.

При підготовці статті застосовувалися наступні методи дослідження: загальнонаукові – аналіз та синтез, класифікація; історичні – проблемно-хронологічний, порівняльно-історичний та ретроспективний.

З'ясовано, що у 1962 р. з метою координації досліджень в аграрній галузі було створено Відділ сільськогосподарських наук Академії наук УРСР. Починаючи з березня 1965 р. керування та координування діяльності сільськогосподарських НДУ входило до компетенції республіканських Міністерств сільського господарства. Важливе місце в інформаційному забезпеченні фахівців сільського господарства належало Національній науковій сільськогосподарській бібліотеці НААН, фонд якої у середині 60-х рр. XX ст. становив близько 400 тис. примірників і щороку поповнювався на 15 тис. друкованих видань, у тому числі й 500 назвами сільськогосподарських, біологічних та суспільно-політичних журналів. Було розпочато видавництво галузевого анотованого бібліографічного списку нової літератури «Наука – сільському господарству». З метою задоволення інформаційних запитів користувачів фахівці бібліотеки формували покажчики з різних галузей сільського господарства. У другій половині 60-х рр. XX ст. спостерігався спад економіки, що було пов'язано з індустріалізацією країни за рахунок

використання екстенсивних методів зростання виробництва без проведення необхідних змін. Для покращання науково-організаційного керівництва сільським господарством та підняття якості наукових досліджень у 1969 р. було організовано Південне відділення ВАСГНІЛ (м. Київ). Трансформації відбулися і в книгозбірні, яка стала методичним центром для мережі сільськогосподарських бібліотек УРСР. У 1971 р. відбувся переїзд бібліотеки з Харкова до Києва.

Ключова слова: бібліотека, інформаційний ресурс, сільське господарство, фонд, видання, обслуговування користувачів, аграрна наука.

FORMATION OF THE INFORMATION RESOURCE OF NSAL NAAS DURING THE 60'S - EARLY 70'S OF THE XX CENTURY IN THE CONTEXT OF THE DEVELOPMENT OF AGRARIAN SCIENCE AND PRODUCTION IN THE USSR

The article explores the information and bibliographic activities that were carried out in the National Scientific Agricultural Library of the National Academy of Sciences of Ukraine during the 60s – early 70s of the XX century in the context of the development of agricultural science and production of the Ukrainian SSR.

In preparing the article, the following research methods were used: general scientific – analysis and synthesis, classification; historical – problem-chronological, comparative-historical and retrospective.

It was established that in 1962, in order to coordinate research in the agricultural sector, the Department of Agricultural Sciences of the Academy of Sciences of the Ukrainian SSR was created. Beginning in March 1965, the management and coordination of the activities of agricultural research institutes were the responsibility of the Republican Ministries of Agriculture. An important place in the information support of agricultural specialists belonged to the National Scientific Agricultural Library of the National Academy of Agricultural Sciences, the fund of which in the mid-60s of the XX century was about 400 thousand copies and annually replenished with 15 thousand printed publications, including 500 titles of agricultural, biological and socio-political journals. The publishing house of the sectoral annotated bibliographic list of new literature, «Science for Agriculture», was launched. In order to meet the information needs of users, the library specialists formed indexes from various branches of agriculture. In the second half of the 60-s of the XX century there was a recession in the economy, which is associated with the industrialization of the country through the use of extensive methods of production growth without making the necessary changes. To improve the scientific and organizational management of agriculture and improve the quality of scientific research, in 1969 the Southern Branch of the All-Russian Academy of Agricultural Sciences (Kiev) was organized. Transformations also took place in the library, which

became the methodological center for the network of agricultural libraries in the Ukrainian SSR. In 1971, the library moved from Kharkov to Kyiv.

Keywords: *library, information resource, agriculture, fund, publication, user service, agricultural science.*

Постановка проблеми. Аграрний сектор України має потенціал для подальшого нарощування обсягів виробництва продукції. Галузь є важливою складовою економіки України, яка забезпечує продовольчу безпеку не лише у країні, але й світі. Крім того, у сільському господарстві зайнята значна частина населення. Проте для подальшого розвитку галузі важливим є її наукове супроводження, що потребує своєчасного забезпечення сучасною вітчизняною та світовою літературою, яку генерують і поширюють різні організації та установи, зокрема й Національна наукова сільськогосподарська бібліотека (ННСГБ) НААН. Вона формує власні та надає доступ до вітчизняних і закордонних інформаційних баз даних – складових прийняття обґрунтованих управлінських рішень, а також проведення подальших досліджень науковцями. Тому питання формування інформаційного ресурсу та його розповсюдження бібліотекою в історичній ретроспективі є актуальним зважаючи на виклики, які постали сьогодні, зокрема війна Російської Федерації проти України, що загрожує продовольчій безпеці як нашої держави, так і світу, а, особливо, країнам Африки та Азії.

Аналіз наукових публікацій. Джерельна база наукової розвідки представлена працями вітчизняних науковців та довідковими матеріалами, що висвітлюють діяльність ННСГБ НААН упродовж 60-х – початку 70-х рр. XX ст. в історичному контексті [1–7]. Так, у статті за 1968 р. заступника директора книгозбірні з наукової роботи В. С. Ярмача наведено дані статистичних показників діяльності книгозбірні й основні здобутки, досягнуті нею упродовж вищезазначеного періоду [3]. О. П. Довгопола дослідила біо- та бібліографічну діяльність бібліотеки [4]. Директор ННСГБ НААН В. А. Вергунов у праці

«ННСГБ НААН: історія та сучасність» наводить архівні документи, які висвітлювали перебіг подій щодо створення та діяльності бібліотеки [5]. Проте нами були віднайдені невідомі до цього часу матеріали, зокрема листування з офіційними установами з питань підготовки та видання покажчиків, проведення та участі у різних заходах, комплектування фонду іноземними виданнями тощо, які дали змогу доповнити й узагальнити роботу установи під керівництвом Р. Й. Целінського (1928–2005) у вказані роки.

Мета даного дослідження полягає у заповненні лакун доповненою та узагальненою інформацією з формування інформаційного ресурсу ННСГБ НААН упродовж 60-х – початку 70-х рр. XX ст. у контексті розвитку аграрної науки та виробництва УРСР.

Виклад основного матеріалу. Для піднесення теоретичного рівня та координації наукових досліджень у галузі сільського господарства у 1962 р. було утворено Відділ сільськогосподарських наук АН УРСР [8]. Враховуючи, що в економіці СРСР загалом та УРСР зокрема значне місце належало сільському господарству, то у другій половині 60-х рр. XX ст. передбачалося збільшення асигнувань у галузь у 2,4 рази, розвиток колгоспів – 1,5 рази; середньорічного обсягу виробництва аграрної продукції у республіці на 25 %, а також продуктивності праці у колгоспах та радгоспах – на 40-45 %.

Станом на 1966 р. передбачалася велика програма іригаційного та меліоративного будівництва в УРСР. З цією метою було виділено понад 2 млрд. крб. державних коштів. Планувалося, що площа зрошуваних земель у республіці у 1970 р. займатиме більше 1,2 млн. га. На Поліссі та західних областях республіки проводилася робота з осушення болотистих земель на площі 700 тис. га, загальна ж їх площа у майбутньому повинна була бути доведена до 1,5 млн. га. Крім того, намічалася реконструкція існуючих на той час осушувальних систем.

Директивами XXIII з'їзду КПРС передбачалося також і збільшення виробництва зерна. Його валовий збір в УРСР на початку 70-х рр. XX ст. повинен був становити 37–38 млн. т, що на 30 % більше порівняно з 1961–1965 рр. Для досягнення такого рівня необхідно було збільшити середню урожайність зернових культур порівняно з 1961–1965 рр. на 4,5–5 ц/га. Валовий збір цукрового буряку планувалося довести до 80 млн. т у СРСР, у т. ч. в УРСР – до 41,6 млн. т.

Окреслено було й програму подальшого збільшення продукції тваринництва, зокрема виробництва м'яса, молока, яєць та вовни. Споживання м'яса та м'ясних продуктів за п'ятирічку повинно було збільшитися у середньому на 20–25 %, а молока та молочних продуктів – на 15–18 %. Такі головні завдання стояли перед працівниками сільського господарства УРСР. Важливу роль у їхньому вирішенні повинна була відіграти аграрна наука. Тому галузеві науково-дослідні установи Міністерства сільського господарства (НДУ МСГ) УРСР у 1966–1970 рр. направляли свої зусилля на підвищення рівня селекційної роботи у насінництві сільськогосподарських культур, створенні нових високопродуктивних порід худоби та птиці, розроблення питань гібридизації та промислового схрещування тварин, раціональної годівлі та утримання худоби, удосконалення племінної справи, підвищення рентабельності усіх галузей сільськогосподарського виробництва [9].

Відмітимо, що відповідно до Постанови Центрального комітету Компартії Радянського Союзу і Ради Міністрів СРСР № 125 «Про підвищення ролі МСГ СРСР у керівництві колгоспним і радгоспним виробництвом» від 1 березня 1965 р. управління та координацію сільськогосподарськими НДУ, а також сільськогосподарським виробництвом було покладено на республіканські МСГ. При цьому науковці повинні були розширювати теоретичні дослідження, підвищити їхній рівень та результативність, надавати

допомогу колгоспам і радгоспам щодо широкого впровадження результатів наукових досліджень та передової практики в інтересах подальшого розвитку усіх галузей сільського господарства.

З метою поширення знань Нарада керівників сільськогосподарських НДУ та освітніх закладів при МСГ СРСР і Всесоюзній академії сільськогосподарських наук імені Леніна (ВАСГНІЛ) із питань підвищення рівня наукових досліджень (30 березня – 1 квітня 1965 р.) постановила забезпечити систематичне ознайомлення фахівців НДУ, освітніх закладів, а також колгоспів та радгоспів щодо стану та перспектив розвитку вітчизняної і закордонної науки, техніки і технології, економіки та організації сільськогосподарського виробництва; покращити справу видання наукових праць інститутів шляхом публікації тематичних збірників, звітів тощо; впровадити необхідні заходи щодо відновлення у видавництві «Колос» спеціальної редакції щодо видання праць НДУ та вищих навчальних закладів, а також тематичних збірників завершених наукових досліджень; підняти теоретичний рівень та забезпечити об'єктивне висвітлення досягнень науки у таких журналах як «Агробіологія», «Вісник сільськогосподарської науки», доповіді ВАСГНІЛ [10].

Бібліотека з властивими їй методами роботи намагалася зробити свій внесок у підняття сільськогосподарського виробництва, виконання планів НДУ УРСР та підготовку наукових кадрів. Відмітимо, що станом на 1965 р. бібліотека складалася з наступних відділів: науково-бібліографічного, міжнародної літератури, науково-інформаційного, абонементу та обробки літератури [11].

У «Положенні» про книгозбірню зазначалося, що вона, окрім низки завдань, здійснювала й пропагування аграрних знань, чим сприяла розвитку сільського господарства. Відмітимо, що головним видом інформації була

бібліотечно-бібліографічна, основу якої становили довідково-бібліографічний апарат і фонд, який станом на 1.10.1966 р. дорівнював близько 400 тис. примірників книг та журналів, з них іноземних – понад 60 000. Щороку до бібліотеки надходило близько 15 тис. друкованих одиниць вітчизняної та іноземної літератури. У 1966 р. книгозбірня отримала майже 500 назв сільськогосподарських, біологічних та суспільно-політичних журналів, з них – 240 іноземних. Для поповнення фондів проводився активний книгообмін з низкою книгозбірень колишнього Радянського Союзу та країнами соціалістичної співдружності.

Інформаційна робота книгозбірні розвивалася у наступних напрямках: систематичне складання анотованих бібліографічних списків нових надходжень; видання і розповсюдження бібліографічних покажчиків з актуальних питань сільськогосподарського виробництва та науки; виконання бібліографічних довідок ретроспективного характеру відповідно до планової тематики НДУ; формування бібліографічних рекомендаційних довідок відповідно до запитів партійних, радянських органів, а також НДУ та окремих науковців; систематична організація тематичних виставок і нових надходжень як у бібліотеці, так і в інститутах і різних нарадах, проведення наукових консультацій групових, а також індивідуальних у каталогах, в усній формі, з підбором літератури науковим співробітникам, аспірантам, студентам, товаровиробникам; пропагування серед читачів бібліотечно-бібліографічних знань, а також видань Центральної наукової сільськогосподарської бібліотеки (ЦНСГБ) ВАСГНІЛ, Всесоюзної та Української книжкових палат.

Ще у 1964 р., намагаючись забезпечити своєчасною інформацією мережу книгозбірень НДУ та навчальних закладів МСГ УРСР про останні надходження видань, книгозбірня розпочала щоквартальний випуск інформаційного видання «Нові книги, що надійшли до бібліотеки». Усього було підготовлено

15 випусків Бюлетеню. Проте у 1965 р. внаслідок низки організаційних та фінансових труднощів його випуск було призупинено і відновлено лише у середині 1966 р. Враховуючи критичні зауваження зі сторони ЦНСГБ ВАСГНІЛ та інших книгозбірень щодо структури видання, фахівці бібліотеки відмовилися від такої форми інформації, яка мала обліково-реєстраційний характер і перейшли до випуску рекомендаційного, галузевого, анотованого бібліографічного списку нової літератури під назвою «Наука – сільському господарству». Матеріали враховували зональність та спеціалізацію сільського господарства УРСР [9].

Упродовж 60-70-х рр. ХХ ст. фахівцями бібліотеки було підготовлено та видано низку бібліографічних покажчиків з актуальних напрямів сільського господарства: «Шкідники та хвороби озимої пшениці і заходи боротьби з ними», «Хімізація тваринництва», «Раціональні типи годівлі сільськогосподарських тварин та птиці», «Наукова організація праці, виробництва й управління у сільському господарстві», «Розміщення і спеціалізація сільськогосподарського виробництва на Україні», «Пшениця в Україні», «Підвищення родючості ґрунтів», «Вирощування сільськогосподарських рослин без ґрунту (гідропоніка)», «Меліорація – шлях до високих і сталих врожаїв», «Генетика, селекція та насінництво», «Розміщення та спеціалізація сільськогосподарського виробництва на Україні», «Досягнення науки і передовий досвід – сільськогосподарському виробництву».

Зазначимо, що покажчики проходили рецензування. Так, 9.11.1965 р. начальнику Головного управління сільськогосподарської науки МСГ УРСР В. Зубенко було надіслано покажчик «Ерозія ґрунтів та боротьба з нею». У рецензії, наданій на рукопис, відмічалось, що у зв'язку зі зростанням кількості галузевих друкованих видань складнішим став відбір літератури,

присвяченої окремій тематиці. Тому роль і значення галузевих книгозбірень зростає. Зазначалося також, що до покажчика було включено понад 4 тис. назв робіт вітчизняних і закордонних авторів з вітрової ерозії та заходів боротьби з нею, а також літературу щодо сольових потоків, іригаційної ерозії, «облисіння» внутрішніх водоймищ, потоку снігових вод, зсувів, меліорації та освоєння пісків, що викликало зацікавленість у фахівців. Серед сучасних наукових праць видання містило й дореволюційну літературу. У покажчику джерела за тематичними напрямками розділялися на 14 основних розділів та 45 підрозділів. В. Зубенко зауважив, що доцільно виокремлювати у виданні три головні розділи: 1) водна ерозія, 2) вітрова ерозія, 3) горна ерозія. Бажано було би скоротити кількість основних рубрик та підрубрик, доповнити його новими матеріалами (за 1962-1965 рр.). На думку рецензента, доцільно надавати коротку анотацію або реферат до кожної праці. У висновках В. Зубенко акцентував увагу на тому, що при підготовці покажчика потрібно врахувати усі зауваження, скоротити його наповнення, вилучивши малоцінну з наукової точки зору літературу. Поряд з алфавітним покажчиком рекомендував сформувати предметний. Після серйозного доопрацювання рукопис рекомендувався до друку [12]. Звернемо увагу, що ці підходи актуальні при підготовці тематичних покажчиків і сьогодні.

Фахівці бібліотеки приділяли значну увагу підготовці тематичних довідок відповідно до запитів, які надходили на адресу книгозбірні. Їхня тематика була різноманітна. Так, для Українського НДІ тваринництва Лісостепу і Полісся УРСР було сформовано бібліографію видань щодо «Вирощування молодняка ВРХ» за 1968-1975 рр., Кіровоградської сільськогосподарської дослідної станції – «Шляхи підвищення раціонального використання вигоно-пасовиських земель» за 1969-1972 рр., Херсонської зональної агрохімічної лабораторії – «Хімічний склад і поживність зеленого корму на богарних і зрошуваних

землях» за 1968-1972 рр., радгоспу «Плодоовочевий» Миколаївської обл. – «Зрошення садів» за 1961-1972 рр., Болгарському науково-дослідному проектно-конструкторському інституту з сільськогосподарського машинобудування – «Приготування і використання сінажу» за 1967-1972 рр., колгоспу ім. Калініна Великоновосілківського району Донецької області – «Агротехніка вирощування жита» та ін.

Галузеву літературу для підготовки показників та здійснення інформаційно-бібліотечного обслуговування користувачів фахівці бібліотеки крім низки джерел отримували й за рахунок книгообміну. Так, відповідно до Наказу № 140 по ЦНСГБ МСГ УРСР від 14 грудня 1965 р. до Історичної бібліотеки Міністерства культури УРСР м. Києва було відряджено Лідію Григорівну Котляр для відбору сільськогосподарської літератури строком на 5 днів [13].

Станом на 1966 р. книгозбірня отримувала 55 іноземних видань: *Agricultural Economic Research, Agricultural Engineering, Agricultural Institute Review, Agricultural Research, Agricultural Journal, American Potato Journal, British Tractor And Farm Machinery* тощо, та близько 223 періодичних видань соціалістичних країн і репродукованих видань капіталістичних країн, зокрема від Народної республіки Болгарія – 15, Угорської народної республіки – 32, НДР – 48, Демократичної республіки В'єтнам – 1, КНР – 1, Корейської народно-демократичної республіки – 1, Монгольської народної республіки – 1, Польської народної республіки – 33, Республіки Куба – 2, Румунської народної республіки – 12, Соціалістичної федеративної республіки Югославія – 20, Чехословацької соціалістичної республіки – 40, Великобританії – 5, Індії – 2, Канади – 11, ФРН – 3 [14].

З середини 60-х рр. ХХ ст. у країні спостерігався спад економіки, що було пов'язано з індустріалізацією без значних структурних трансформацій.

Спостерігалася різниця у розвитку між великими промисловими містами і слабо розвиненими західними регіонами УРСР [15]. СРСР все складніше ставало конкурувати з країнами Заходу та США.

З метою покращення науково-організаційного та методичного керівництва сільським господарством було прийнято рішення щодо створення регіональних відділень ВАСГНІЛ, зокрема й 12.12.1969 р. Південного у Києві, яке стало науково-методичним центром НДУ з питань сільського господарства УРСР та Молдавської РСР. Крім 19 НДУ до складу ПВ ВАСХНІЛ увійшла й бібліотека. У перший рік своєї діяльності установи здійснили роботу щодо удосконалення діяльності НДУ за рахунок покращання контролю і матеріально-технічного забезпечення, методичного керівництва та проведення актуальних досліджень. Проте в подальшому навантаження на установи почало зростати, а фінансування залишалося часто без змін, що не могло не вплинути на якість та активність проведення науково-дослідної роботи.

Зазначимо, що фінансування установ відбувалося з МСГ СРСР та ВАСГНІЛ, тому для вирішення питань спеціалістам ПВ ВАСГНІЛ та НДУ необхідно було їздити безпосередньо до Москви, що потребувало багато часу та коштів. Тому Голова Оргбюро ПВ ВАСГНІЛ В. Пересипкін звернувся з пропозицією до ЦК КП УРСР з питанням передачі фінансування і матеріально-технічного забезпечення ПВ ВАСГНІЛ разом з підпорядкованими йому НДУ від МСГ СРСР і ВАСГНІЛ Раді Міністрів УРСР [16]. Загалом же сільськогосподарські НДУ, розташовані у республіці, підпорядковувалися організаціям союзного й республіканського значення, зокрема ПВ ВАСГНІЛ, ВАСГНІЛ, МСГ СРСР, МСГ УРСР. Вагомим було те, що галузеві НДУ розміщувалися за зональними ознаками. Кожна зона мала свої державні сільськогосподарські дослідні станції або інститути, які обслуговували усі галузі сільського господарства колгоспів і радгоспів, що знаходилися в її

межах [17]. Зазначимо, що ПВ ВАСГНІЛ підпорядковувалося Президії ВАСГНІЛ і РМ УРСР [18].

Наприкінці 1960-х рр. гостро постало питання з координування діяльності не лише галузевих НДУ, але й бібліотек, що було пов'язано з розширенням їхніх функцій. З метою надання методичної допомоги мережі сільськогосподарських бібліотек НДУ системи МСГ УРСР, а також систематичного поповнення книгозбірні новітньою галузевою вітчизняною та зарубіжною літературою, очільник книгозбірні Р. Й. Целінський звернувся з листом до Начальника главку науки МСГ УРСР В. Ф. Зубенка з пропозицією про створення у складі бібліотеки відділів науково-методичної роботи і комплектування. Він запропонував затвердити штат підрозділу науково-методичної роботи у кількості 4 од. (завідувач відділом, 2 головні бібліографи, 1 бібліограф); комплектування – 3 од. (завідувач відділу, 1 головний бібліограф, 1 бібліотекар). Р. Й. Целінський обґрунтовував дане клопотання тим, що перш за все воно було викликане виробничою необхідністю, а також наявністю таких відділів у інших республіканських наукових сільськогосподарських бібліотеках (Республіканська Білоруська наукова сільськогосподарська бібліотека, Узбецька і Казахська книгозбірні) [19]. Дана пропозиція згодом була втілена в життя.

У Центральній науковій сільськогосподарській бібліотеці МСГ УРСР (нині – ННСГБ НААН) у 1965 р. був створений науково-методичний відділ, розроблене та затверджене 30 липня 1965 р. директором бібліотеки Р. Й. Целінським «Положення про науково-методичний відділ». У документі зазначалося, що діяльність відділу спрямовується на здійснення координаційної функції, вивчення, узагальнення, упровадження у практику мережі сільськогосподарських бібліотек передового бібліотечного досвіду (на той час понад 204 книгозбірні НДУ, галузевих освітніх закладів і технікумів).

Для виконання зазначених функцій книгозбірня з 1977 р. створила обласні територіальні об'єднання аграрних бібліотек, загальний фонд зберігання яких становив 18,7 млн. примірників та обслуговуванням 400 тис. читачів у рік [20]. У практику роботи увійшли виїзди працівників ЦНСГБ до бібліотек республіки для надання методичної допомоги.

Щороку здійснювалося понад 20 виїздів до бібліотек мережі з метою надання їм методичної та практичної допомоги, було розроблено низку методичних матеріалів: «Бібліотека технікуму і її діяльність», «Організація алфавітного каталогу», «Наочна пропаганда літератури», спеціальний бюлетень «З досвіду роботи бібліотек системи МСГ УРСР» та ін. Великого значення надавалося підвищенню кваліфікації бібліотечних працівників мережі: організації семінарів, стажувань, консультаційної діяльності. На основі даних, одержаних від бібліотек мережі МСГ УРСР, була створена «Картосхема» сільськогосподарських бібліотек [21].

Зазначимо, що у 60-х рр. ХХ ст. у СРСР було розроблено бібліотечно-бібліографічну класифікацію (ББК) документів, яку часто використовували паралельно при систематизації видавничої продукції разом з Універсальною десятковою класифікацією (УДК). Тому з метою більш детального ознайомлення з ББК й одержання методичних рекомендацій з упровадження зазначеної класифікації в роботу у Державній бібліотеці СРСР імені Леніна (Москва) було заплановано провести Всесоюзний семінар. Запрошення у роботі заходу отримала й бібліотека. Для участі у семінарі, який планувався відбутися у Москві з 10 жовтня на 5 діб відрядили старшого бібліографа Т. А. Нафтулович. Після повернення нею було складено детальний звіт про роботу заходу і підготовлено виступ для виробничої наради з упровадження ББК у бібліотеці [22].

Упродовж 20-23 жовтня 1966 р. науковою бібліотекою Всесоюзного НДІ цукрових буряків планувалося провести нараду-семінар працівників книгозбірень системи Інституту. На повістку дня заходу виносилася для обговорення низка проблемних питань з бібліотечно-бібліографічного обслуговування науковців, аспірантів та спеціалістів сільського господарства, а також проведення практичних занять щодо користування системою класифікації тощо. До сільськогосподарської бібліотеки звернувся заступник директора з наукової роботи вищезгаданого Інституту тов. Неговський із запрошенням взяти участь у нараді з доповіддю. У зв'язку з цим до Києва на захід було відряджено головного бібліографа науково-методичного відділу Л. Г. Попіначенко з 19 жовтня тривалістю 5 діб [22].

У 1966 р. відбулися певні кадрові зміни у бібліотеці. Відповідно до Наказу № 193 по книгозбірні від 8 серпня 1966 р. та згідно з Наказом МСГ № 391 від 3 серпня 1966 р. заступником директора з наукової роботи було призначено Володимира Сергійовича Ярмака [21].

Р. Й. Целінський також систематично брав участь у бібліотечних заходах. Так, 5 грудня 1966 р. він разом із заступником з наукової роботи В. С. Ярмаком відвідав нараду-семінар бібліотечних фахівців, організовану книгозбірнею ВАСГНІЛ з 7 по 10 грудня [22]. Через кілька днів Роман Йосипович запрошувався на IX пленарне засідання міжвідомчої Ради з питань бібліотечної роботи при Міністерстві культури УРСР, яке відбулося 20–23 грудня 1966 р. [22].

Загалом же 1966 р. був успішним для бібліотеки. Якщо за десять місяців 1965 р. у книгозбірні було обслужено 937 читачів, то за такий же період 1966 р. – 1312. Завершено роботу з переобліку фонду бібліотеки [22].

З метою покращання науково-інформаційного забезпечення фахівців галузі, пропагування знань з питань сільського господарства та впровадження

досягнень науки і передового досвіду у виробництво колгоспів та радгоспів УРСР Всесоюзним НДІ інформації та техніко-економічних досліджень з сільського господарства (ВНДІТЕДСГ) у співпраці з іншими організаціями у т. ч. й ПВ ВАСГНІЛ з 12 по 15 листопада 1973 р. у Києві в Українському НДІ науково-технічної інформації та техніко-економічних досліджень було проведено семінар інформаційних працівників сільськогосподарських НДІ та дослідних станцій УРСР та Молдавської РСР. На заході було заслухано 11 доповідей. Семінар відкрив віце-президент ВАСГНІЛ, голова президії ПВ ВАСГНІЛ М. В. Кузьменко, який відмітив, що в УРСР та Молдавській РСР покращилося інформаційне забезпечення колгоспів, радгоспів, галузевих органів, учених, фахівців. Оперативно готувалася та видавалася реферативна, оглядова й бібліографічна інформація, методичні матеріали з НТІ та пропагування, рекомендації науково-технічних рад МСГ, радгоспів «Сільгосптехніки» тощо. Щомісячно друкувався республіканський науково-виробничий реферативний бюлетень МСГ УРСР «Сільськогосподарська інформація» значним накладом. У низці НДУ, зокрема Українському НДІ землеробства, НДІ землеробства та тваринництва західних регіонів УРСР, Полтавській обласній державній сільськогосподарській дослідній станції та ін. накопичено досвід щодо організації наукової інформації, пропагування знань і впровадження досягнень науки і передового досвіду у виробництво колгоспів та радгоспів.

Поряд з цим, М. В. Кузьменко наголосив і на недоліках. Так, не скрізь організація НТІ та пропагування досягнень науки і передового досвіду відповідали тогочасним вимогам. Органами інформації не було досягнуто достатнього рівня щодо акумулювання, науково-аналітичного опрацювання та доведення інформаційних матеріалів до зацікавлених міністерств, відомств, колгоспів та радгоспів. Спостерігалися прорахунки і в організації вивчення

інформаційних матеріалів та впровадження у виробництво досягнень науки та передового досвіду. У своїй доповіді голова президії ПВ ВАСГНІЛ відмітив, що робота галузевої бібліотеки, яка була покликана здійснювати основну бібліографічну інформацію шляхом випуску спеціальних видань, які формували на основі аналітичної наукової систематизації вітчизняних та зарубіжних публікацій з сільського господарства бажала кращого. На його думку, необхідно було значно підвищити інформаційну роль книгозбірні. Завданням семінару він назвав підведення підсумків щодо інформаційного обслуговування наукових установ, відомств і працівників сільського господарства, з'ясування його прогресивних форм та окреслення конкретних шляхів покращання організації інформаційного обслуговування та підвищення ефективності НТІ у галузі.

На семінарі було заслухано змістовні доповіді завідувача науково-методичного відділу ВНДІТЕДСГ В. М. Грибова «Основні завдання служби НТІ у зональних та галузевих НДІ і дослідних станціях» та «Щодо проведення одночасного зібрання звітних даних органів НТІ», старшого наукового співробітника науково-методичного відділу ВНДІТЕДСГ В. А. Россошанської «Особливості видавничої діяльності органів НТІ у зв'язку з приєднанням СРСР до всесвітньої конвенції з охорони авторських прав», керівника сектора ВНДІТЕДСГ Р. П. Павлової «Довідково-інформаційне обслуговування співробітників у НДІ та дослідних станціях за системою», начальника відділу НТІ Головного управління сільського господарства науки та пропаганди МСГ Молдавської РСР В. Я. Паніна «Служба НТІ з сільського господарства у Молдавській РСР» та ін. [23].

У 1971 р., за плідну роботу з інформаційно-бібліографічного обслуговування вчених і фахівців сільського господарства республіки бібліотека була відзначена Почесною Грамотою Президії ВР УРСР. У тому ж

році за рішенням Уряду УРСР книгозбірню було переведено з Харкова до Києва [24].

Висновки. Упродовж 60-х – початку 70-х рр. ХХ ст. відбулися трансформації в економіці країни і, як наслідок, – у науково-організаційному координуванні діяльності галузевих НДУ та закладів вищої освіти. Діяльність ННСГБ НААН упродовж зазначеного періоду спрямовувалася на удосконалення задоволення інформаційно-бібліографічних потреб користувачів та пропагування аграрних знань через бібліографічні тематичні покажчики, враховуючи при цьому зональність сільського господарства, списки літератури, організацію книжкових виставок, комплектування фонду новітньою вітчизняною та іноземною літературою, а також інших заходів. Для поліпшення роботи з надання методичної допомоги бібліотекам галузевих НДУ та навчальних закладів книгозбірня отримала статус методичного центру мережі аграрних бібліотек УРСР, у результаті чого було створено новий відділ, фахівці якого систематично консультували колег з різних виробничих бібліотечних питань.

Список використаних джерел та літератури

1. Целинский Р. И., Ярмак В. С. Центральная научная сельскохозяйственная библиотека УССР. *Бюллетень Центральной научной сельскохозяйственной библиотеки*, 1968. № 14. С. 81–88.
2. Конский В. Н., Ляликова Л. В. Библиография в помощь сельскохозяйственному производству (Из опыта работы библиотек Украины). *Советская библиография*, 1964. № 3. С. 12–25.
3. Ярмак В. С. Республиканская научная сельскохозяйственная библиотека МСХ УССР – в помощь сельскохозяйственной науке и производству. Из опыта работы некоторых сельскохозяйственных библиотек сети МСХ УССР: сборник / ред. кол. Р. И. Целинский (ответ. ред.), В. С. Ярмак, Г. И. Данилевская, Н. Н. Низовая, Я. В. Мысько. Харьков, 1968. С. 3–10.
4. Довгопола О. П. Бібліографія сільськогосподарської літератури: посібник. Харків, 1972. 159 с.

5. Вергунов В. А. Національна наукова сільськогосподарська бібліотека НААН: історія та сучасність (до 100-річчя від дня створення) / В. А. Вергунов; Нац. акад. аграр. наук України; Нац. наук. с.-г. б-ка. Київ, 2017. 464 с.
6. Довідник бібліотекаря: керівні матеріали з питань бібліотечної роботи / укладачі: В. С. Бабич, В. Д. Матвійчук, З. А. Печенізька, І. В. Шажко. Харків, 1977. 394с.
7. Бібліотечна Україна: довідник / ред. колегія А. П. Корнієнко (відп. ред., О. К. Александрова, В. С. Бабич, В. Д. Навроцька, С. О. Басенко). Київ, 1996. 384с.
8. Постанова РМ УРСР про затвердження положення про відділ сільськогосподарських наук АН УРСР. Науково-організаційні засади розвитку аграрної науки та її управління в УРСР (1962-1969 рр.): зб. документів і матеріалів / НААН, ННСГБ, ЦДАВО України, ЦДАГО України; наук. ред. В. А. Вергунов. Вінниця, 2014. С. 170.
9. К выступлению на Всесоюзном совещании-семинаре работников сельскохозяйственных библиотек 7–12 декабря 1966 г. Науковий архів ННСГБ НААН. Ф. 3 Науково-організаційна документація ННСГБ НААН. Оп. Доклад заместителя директора ЦНСХБ по научной части на Всесоюзном совещании-семинаре работников сельскохозяйственных библиотек «О библиотечно-библиографической и научно-информационной работе библиотек 7–12 декабря 1966 г. Спр. 1966. 12 арк.
10. Додаток до листа заступника начальника Головного управління науки МСГ СРСР М. Федіна «Постанова наради керівників сільськогосподарських НДУ та вузів при МСГ СРСР та ВАСГНІЛ із питань підвищення рівня наукових досліджень (30 березня – 1 квітня 1965 р.). ЦДАВО України. Ф. 2. Оп. 13. Т. 1. Спр. 88. Арк. 239-244.
11. Відомості про структуру та штати РНСГБ. Науково-організаційні засади розвитку аграрної науки та її управління в УРСР (1962-1969 рр.): зб. документів і матеріалів / НААН, ННСГБ, ЦДАВО України, ЦДАГО України; наук. ред. В. А. Вергунов. Вінниця, 2014. С. 509-510.
12. Рецензия на рукопись библиографического указателя «Эрозия почв и борьба с нею». Науковий архів ННСГБ НААН. Ф. 3 Науково-організаційна документація ННСГБ НААН. Оп. Рецензии на рукопись библиографического показателя «Эрозия почв и борьба с нею» и заключение по экспресс-информации отечественной и иностранной сельскохозяйственной литературы за 1965 год. Спр. 1965. Арк. 5-7.
13. Наказ № 140 по ЦНСГБ МСГ УРСР від 14.12.1965. Науковий архів ННСГБ НААН. Ф. 3 Науково-організаційна документація ННСГБ НААН. Оп. Приказы директора РНСХБ за 1965 год. Спр. 1965. Арк. 87.

14. Сводный указатель иностранной периодики, получаемой библиотеками МСХ УССР 1966 год. Науковий архів ННСГБ НААН. Ф. 3 Науково-організаційна документація ННСГБ НААН. Оп. Сводный указатель иностранной периодики, получаемой библиотеками МСХ УССР 1966 год. Спр. 1966. 32 арк.
15. Українська РСР в період наростання кризових явищ радянської системи (середина 60-х–80-х рр.). URL: <http://zno.academia.in.ua/mod/book/tool/print/index.php?id=3548>.
16. Постанова Ради Міністрів СРСР про часткову заміну діяльності Південного Відділення ВАСГНІЛ. *ЦДАГО України*. Ф. 1. Оп. 32. Спр. 324. Арк. 22–24.
17. Пшеничний Н. І. До історії розвитку сільськогосподарської науки і дослідної справи на Україні. *Вісник сільськогосподарської науки*. Київ: Урожай, 1972. № 12. С. 38–46.
18. Південне відділення ВАСГНІЛ (1969-1990): збірка документів і матеріалів / Національна академія аграрних наук, Державна наукова сільськогосподарська бібліотека НААН, 2011. С. 303.
19. Начальнику Главка науки МСГ УРСР. Науковий архів ННСГБ НААН. Ф. 3 Науково-організаційна документація ННСГБ НААН. Оп. Переписка с МСХ УССР по вопросам улучшения библиографической работы за 1966 год. Спр. 1966. Арк. 1.
20. Інформаційно-бібліотечна діяльність Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН в контексті її 100-річного ювілею: збірка матеріалів виїзного засідання Президії Національної академії аграрних наук України, Київ, 9 листоп. 2017 р. / Нац. акад. аграр. наук України; Нац. наук. с.-г. б-ка НААН; уклад. В. А. Вергунов, Л. М. Татарчук, В. М. Товмаченко, А. С. Білоцерківська; наук. ред. В. А. Вергунов. Київ: ТОВ «Центр поліграфії «КОМПРИНТ», 2017. (Сер. «Наукові історико-бібліографічні читання»; читання 12).
21. Наказ № 205 по ЦНСГБ МСГ УРСР від 5 вересня 1966 р. Науковий архів ННСГБ НААН. Ф. 3 Науково-організаційна документація ННСГБ НААН. Оп. Накази директора ЦНСХБ. 1967. Спр. 1967. Арк. 78.
22. Наказ № 209 по ЦНСГБ МСГ УРСР від 8 жовтня 1966 р. Науковий архів ННСГБ НААН. Ф. 3 Науково-організаційна документація ННСГБ НААН. Оп. Накази директора ЦНСХБ. Спр. 1966.
23. Зональный семинар информационных работников сельскохозяйственных научно-исследовательских институтов и опытных станций Украинской ССР и Молдавской ССР. Сельскохозяйственная информация: специальный выпуск, посвященный межотраслевой тематической выставке ВДНХ СССР «Высокоэффективное использование каждого гектара

земли». *Ежемесячный республиканский научно-производственный реферативный бюллетень*. Киев, 1974. № 1-3. январь-март. С. 172–174.

24. Додаток № 1 до Постанови ЦК КП(Б)У та РМ УРСР № 524 «Науково-дослідні установи Міністерства сільського господарства УРСР» від 10 травня 1956 р.: збірник постанов і розпоряджень Уряду Української Радянської Соціалістичної Республіки. Київ, 1956. № 9-10 (31 трав.). С. 10–14.

References

1. Tselinskiy, R. I., & Yarmak, V. S. (1968). Tsentralnaya nauchnaya selskohozyaystvennaya biblioteka USSR [Central Scientific Agricultural Library of the USSR]. *Byulleten Tsentralnoy nauchnoy selskohozyaystvennoy biblioteki*, no. 14, pp. 81-88 [In Russian].

2. Konskiy, V. N., Lyalikova, L. V. (1964). Bibliografiya v pomosch selskohozyaystvennomu proizvodstvu (Iz opyta raboty bibliotek Ukrainyi) [Bibliography to help agricultural production (From the experience of Ukrainian libraries)]. *Sovetskaya bibliografiya*, no. 3, pp. 12-25 [In Russian].

3. Yarmak, V. S. (1968). Respublikanskaya nauchnaya selskohozyaystvennaya biblioteka MSH USSR – v pomosch selskohozyaystvennoy nauke i proizvodstvu [Republican Scientific Agricultural Library of the Ministry of Agriculture of the Ukrainian SSR – to help agricultural science and production]. *Iz opyta raboty nekotoryih selskohozyaystvennyih bibliotek seti MSH USSR: sbornik*, pp. 3-10 [In Russian].

4. Dovgopola, O. P. (1972). Bibliografiya silskogospodarskoyi literaturi: posibnik [Bibliography of agricultural literature: a guide]. Harkiv [In Ukrainian].

5. Verhunov, V. A. (2017). Natsionalna naukova silskohospodarska biblioteka NAAN: istoriia ta suchasnist (do 100-richchia vid dnia stvorennia) [National Scientific Agricultural Library of the National Academy of Sciences: history and modernity (to the 100th anniversary of its creation)]. Kyiv [In Ukrainian].

6. Babych, V. S., Matviichuk, V. D., Pechenizka, Z. A., & Shazhko, I. V. (Comp.). (1977). Dovidnyk bibliotekaria: kerivni materialy z pytan bibliotechnoi roboty [Librarian's handbook: guidance materials on library work]. Kharkiv [In Ukrainian].

7. Aleksandrova, O. K., Babych, V. S., Navrotska, V. D., & Basenko, S. O. (Eds.). (1996). Bibliotechna Ukraina: dovidnyk [Library Ukraine: a guide]. Kyiv [In Ukrainian].

8. Verhunov, V. A. (2014). Postanova RM URSS pro zatverdzhennia polozhennia pro viddil silskohospodarskykh nauk AN URSS [Decree of the Council of Ministers of the Ukrainian SSR on the approval of the Regulations on the Department of Agricultural Sciences of the Academy of Sciences of the USSR]. *Naukovo-orhanizatsiini zasady rozvytku ahrarnoi nauky ta yii upravlinnia v URSS (1962-1969 rr.): zb. dokumentiv i materialiv*. Vinnytsia [In Ukrainian].

9. The Scientific Archive of the National Scientific Agricultural Library. Fund 3. Inventory. Doklad zamestitya direktora Tsentralnoy nauchnoy sel'skohozyaystvennoy biblioteki po nauchnoy chasti na Vsesoyuznom soveshanii-seminare rabotnikov sel'skohozyaystvennykh bibliotek «O bibliotechno-bibliograficheskoy i nauchno-informatsionnoy rabote bibliotek 7-12 dekabrya 1966 g. File 1966 [In Russian].
10. The Central State Archive of Higher Authorities and Administration of Ukraine. Fund 2, Inventory 13, File 88. Kyiv [In Ukrainian].
11. Verhunov, V. A. (2014). Vidomosti pro strukturu ta shtaty Respublikanskoï naukovoï sil'skohospodarskoï biblioteki [Information about the structure and staff of the Republican Scientific Agricultural Library]. Naukovo-orhanizatsiini zasady rozvytku aharnoï nauky ta yii upravlinnia v URSR (1962-1969 rr.): zb. dokumentiv i materialiv, pp. 509-510. Vinnytsia [In Ukrainian].
12. The Scientific Archive of the National Scientific Agricultural Library. Fund 3. Inventory. Retsenzii na rukopis bibliograficheskogo pokazatelya «Eroziya pochv i borba s neyu» i zaklyuchenie po ekspres-informatsii otechestvennoy i inostrannoy sel'skohozyaystvennoy literatury za 1965 god. File 1965 [In Ukrainian].
13. The Scientific Archive of the National Scientific Agricultural Library. Fund 3. Inventory. Prikazyi direktora Respublikanskoy nauchnoy sel'skohozyaystvennoy biblioteki za 1965 god. File 1965 [In Ukrainian].
14. The Scientific Archive of the National Scientific Agricultural Library. Fund 3. Inventory. Svodnyi ukazatel inostrannoy periodiki, poluchaemoy bibliotekami Ministerstva sel'skogo hozyaystva USSR 1966 god. File 1966 [In Russian].
15. URSR v period narostannia kryzovykh yavlyshch radiatsionnoi systemy (seredyna 60-kh – pochatok 80-kh rr.) [Ukrainian SSR during the growing crisis of the Soviet system (mid-60s – early 80s). URL: <http://zno.academia.in.ua/mod/book/tool/print/index.php?id=3548> [In Ukrainian].
16. The Central State Archive Public Associations of Ukraine. Fund 1, Inventory 32, File 324 [In Ukrainian].
17. Pshenychnyi, N. I. (1972). Do istorii rozvytku sil'skohospodarskoï nauky i doslidnoi spravy na Ukraini [On the history of the development of agricultural science and experimental work in Ukraine]. *Visnyk sil'skohospodarskoï nauky*, no. 12, pp. 38-46 [In Ukrainian].
18. Bezuhlyi, M. D. (Eds.) (2011). Pivdenne viddilennia VASHNIL (1969-1990): zbirka dokumentiv i materialiv [Southern branch of VASKhNIL (1969-1990): collection of documents and materials], p. 303 [In Ukrainian].
19. The Scientific Archive of the National Scientific Agricultural Library. Fund 3. Inventory. Perepiska s Ministerstvom sel'skogo hozyaystva USSR po voprosam uluchsheniya bibliograficheskoy raboty za 1966 god. File 1966 [In Russian].

20. Verhunov, V. A. (Eds.) (2017). Informatsiino-bibliotechna diialnist Natsionalnoi naukovoї silskohospodarskoi biblioteki NAAN v konteksti yii 100-richnoho yuvileiu: zbirka materialiv vyiznoho zasidannia Prezydii Natsionalnoi akademii ahrarnykh nauk Ukrainy [Information and library activities of the National Scientific Rural Library of the National Academy of Sciences in the context of its 100-year anniversary: a collection of materials from the visa meeting of the Presidium of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine] [In Ukrainian].

21. The Scientific Archive of the National Scientific Agricultural Library. Fund 3. Inventory. Nakazy dyrektora Tsentralnoi naukovoї silskohospodarskoi biblioteki za 1967 god. File 1967 [In Ukrainian].

22. The Scientific Archive of the National Scientific Agricultural Library. Fund 3. Inventory. Nakazy dyrektora Tsentralnoi naukovoї silskohospodarskoi biblioteki za 1966 god. File 1966 [In Ukrainian].

23. Zonalnyi seminar informatsionnykh rabotnikov selskohozyaystvennykh nauchno-issledovatel'skikh institutov i opyitnykh stantsiy Ukrainskoy SSR i Moldavskoy SSR. Selskohozyaystvennaya informatsiya (1974) [Zonal seminar of information workers of agricultural research institutes and experimental stations of the Ukrainian SSR and the Moldavian SSR. Agricultural Information]: spetsialnyi vyipusk, posvyaschennyi mezhotraslevoy tematicheskoy vystavke VDNH SSSR «Vyisokoeffektivnoe ispolzovanie kazhdogo hektara zemli». *Ezhemesyachnyi respublikanskiy nauchno-proizvodstvennyi referativnyi byulleten*, no. 1-3, pp. 172-174 [In Russian].

24. (1956). Dodatok № 1 do Postanovy Tsentralnoho Komitetu Komunistychnoi partii (B)U ta Rady Ministriv URSR № 524 «Naukovo-doslidni ustanovy Ministerstva silskoho hospodarstva URSR» vid 10 travnia 1956 r. [Appendix № 1 to the Resolution of the Central Committee of the Communist Party (B)U and Council of Ministers of the Ukrainian SSR № 524 «Research Institutions of the Ministry of Agriculture of the Ukrainian SSR» dated May 10, 1956]: *zbirnyk postanov i rozporiadzhen Uriadu Ukrainskoi Radianskoi Sotsialistychnoi Respubliky*, no. 9-10, pp. 10-14 [In Ukrainian].

Рецензенти:

Г. В. Салата, д. і. н., доц.;

Л. М. Татарчук, к. і. н.

Надійшла до редакції: 24.07.2023 р.